

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

УДК 378.147.88

Н. В. Шевчук

Криза класичної моделі і системи освіти, інтеграційні явища в освіті європейських країн, охоплених Болонським процесом, – серед основних тенденцій наукових пошуків сучасних дослідників. Зміною парадигм освіти визначається якісно новий етап удосконалення роботи студентів у навчально-виховному процесі, якій присвячена велика кількість наукових праць. Значний внесок у дослідження цих проблем зробили А. Алексюк, В. Бондар, Б. Єсіпов, В. Козаков, О. Мороз, П. Підкасистий, М. Солдатенко. Питання оптимізації навчального процесу вищого навчального закладу (ВНЗ) в умовах реалізації Болонської декларації порушували Я. Болюбаш, В. Журавський, М. Згуровський, В. Євдокимов, В. Кремень, В. Кривуца, О. Микитюк, П. Сікорський, В. Шинкарук та ін.

Глобальна криза освіти виявляється сьогодні, по-перше, у проблемі забезпечення різних можливостей в одержанні освіти – так звана системна криза розвитку, що стосовно інформаційних технологій виявляється в суттєвому розриві між різними групами населення (рівень інформаційної культури, доступ до інформаційних технологій, знання іноземних мов тощо). Різні можливості у забезпеченні комп'ютерними технікою і технологіями у ВНЗ обласних центрів та столиці, недостатнє фінансування освітніх закладів дуже обмежує пріоритети розвитку [5, с. 205].

Метою статті є обґрунтування використання інформаційно-комп'ютерних технологій як потужного методологічного інструментарію у викладанні гуманітарних дисциплін, переваг і небезпек у запровадженні новітніх інформаційних технологій до організації навчального процесу.

На етапі переходу до інформаційного суспільства збільшується розрив між змістом базових знань і мінливими потребами суспільства в нових знаннях, уміннях, новій інформації. Викладач та студент знаходяться сьогодні в рівних умовах: і той, й інший змушені постійно освоювати нові технології для того, щоб одержувати потрібну інформацію, виробляти необхідні навички і вміння для успішного вирішення завдань кожен на своєму рівні.

Як і раніше, актуальним залишається твердження про те, що ніякий комп'ютер не в змозі замінити живе слово висококваліфікованого й ерудованого лектора, яке найчастіше підкріплюється демонстраційним експериментом; при цьому комп'ютер не витісняє, а доповнює традиційні форми навчання. У межах цього підходу варто ставитися до інформаційних технологій та комп'ютерних засобів у навчанні не як до конкурента, а як до розумного, потрібного, хоча не завжди ще досконалого знаряддя праці [3, с. 159]. Серед суттєвих характеристик, які відрізняються від живого спілкування, можуть бути: вираження своїх почуттів і емоцій, трудомісткість передачі настрою в тексті (відсутні інструменти виразності: інтонації, паузи, акценти, тембр, ритм, жести та міміка); необхідність з більшою старанністю продумувати своє комп'ютерне повідомлення, оскільки все, що може бути неправильно зрозуміле – розуміється неправильно [4, с. 105].

Разом із тим, психологи стверджують, що лише пізнавальні мотиви сприяють стійкій активності студентів і підвищують ефективність процесу навчання. Традиційна система навчання спрямована на стимуляцію мотивації досягнення, тобто одержання гарної оцінки, успішне складання іспиту, а навчання із застосуванням інформаційних технологій орієнтовано саме на вплив пізнавальних мотивів студентів, тобто на мотивацію пізнання. Цьому сприяє та обставина, що оцінка залежить не від яких-небудь суб'єктивних чинників, а лише від рівня знань. Досвід використання комп'ютерних тестів на гуманітарних дисциплінах свідчить, що студенти вважають оцінку, поставлену комп'ютером, об'єктивною [6, с. 159]. Особливо цінним такий спосіб стає для самоперевірки. Природно припустити, що використання різних засобів

інформаційних технологій повинно залежати від цілей освіти, які визначаються в професійних навчальних закладах на основі моделі фахівця конкретної спеціальності. Підготовка фахівців різних спеціальностей вимагає засвоєння знань у предметному середовищі навчальних дисциплін на різних рівнях засвоєння. Рівень засвоєння знань тих, хто навчається, у предметній сфері дисципліни повинен ураховуватися при виборі стратегії навчання і комп'ютерних засобів її підтримки.

При використанні інформаційних технологій у навчальному процесі форми традиційної взаємодії “викладач–студент” змінюються, оскільки, по-перше, вводяться нові засоби навчання, що стає необхідною сполучною ланкою процесу (наприклад, у дистанційній освіті це тільки система “студент–комп'ютер–викладач”), по-друге, студент перетворюється з об'єкта навчання в суб'єкт навчання, завдяки різним особливостям навчання із застосуванням інформаційних технологій, які полягають у:

- активній позиції студента;
- переході процесу пізнання з категорії “учити” у категорію “вивчати” певну дисципліну усвідомлено та самостійно;
- інтерактивному зв'язку з різними освітніми ресурсами (бібліотеки, словники, енциклопедії) й освітніми співтовариствами (колеги, консультанти, партнери);
- інформаційній насиченості і гнучкості методик навчання із застосуванням інформаційних технологій;
- “зануренні” в особливе інформаційне середовище, що якнайкраще мотивує та стимулює процес вивчення [1, с. 11].

Педагогу необхідний досить високий рівень інформаційної і педагогічної культури, який повинен бути орієнтиром вибору педагогічних програмних засобів та оптимального їхнього використання, щоб стимулювати заповнення ринку комп'ютерних програмних засобів навчального призначення дидактично обґрунтованими програмними засобами. Розробка і використання програмних

педагогічних комп'ютерних засобів будуть ефективнішими при їхній орієнтації на:

- постійну практику використання в реальному навчальному процесі, що об'єднає комп'ютерний та некомп'ютерний шлях, а не лише в спеціально організованих експериментальних умовах;
- сучасні дидактичні ідеї, замкнуті на конкретні цілі навчального закладу, що одержать розвиток на методичному рівні їх ефективного використання;
- вирішення сьогоденних проблем так званого “середнього” педагога, який має початковий рівень інформаційної культури, і на поетапне підвищення цього рівня в процесі розвитку потреб педагога;
- системний підхід при визначенні структури й організації використання педагогічних програмних засобів, що гарантує поетапний перехід до більш високого рівня інформаційних педагогічних технологій у міру нагромадження необхідного емпіричного матеріалу;
- багаторівневу класифікацію програмних засобів і гармонійне їх використання.

У результаті аналізу методичної літератури та кращого педагогічного досвіду викладачів ВНЗ можна сформулювати основні проблеми комп'ютерного навчання:

1. Проблема співвідношення обсягу інформації (потоків інформації), що може надати комп'ютер студенту, й обсягу відомостей, які він може, по-перше, охопити думкою, по-друге – осмислити, а по-третє – засвоїти.

Традиційний шлях навчального пізнання полягає, відповідно до понять діалектичної логіки, у переході від явища до сутності, від часткового до загального, від простого до складного тощо. Таке “покрокове” навчання надає студенту можливість перейти від простого опису конкретних явищ, кількість яких може бути досить обмеженою, до формування понять, узагальнень, систематизації, класифікації, а потім і до виявлення сутності різних порядків [1, с. 11]. Новий шлях пізнання відрізняється насиченим інформаційним потоком, конкретикою та деталізацією (фактажем), надає можливість швидше проходити

етапи систематизації і класифікації, підводити фактологію під поняття та переходити до виявлення різних сутностей. Однак швидкість таких переходів і осмислення фактів, їхня систематизація та класифікація обмежені природними можливостями людини і є доволі слабо вивченими. У зв'язку з цим, співвідношення традиційного й інформаційного потоків навчальної інформації не може бути точно визначено чи передбачено. Сюди ж належить і проблема орієнтації студентів у потоці інформації, наданої комп'ютером з мережі Інтернет. Тому найчастіше – це багатоденна робота викладача з відбору, накопичення та систематизації інформації з дисципліни у Інтернеті, підготовка її до застосування на занятті. Нагально постає проблема часу.

2. Проблема темпу засвоєння студентами матеріалу за допомогою комп'ютера (проблема можливої індивідуалізації навчання при класно-визначеній системі).

У результаті використання навчальних систем відбувається індивідуалізація процесу навчання. Кожний студент засвоює матеріал за своїм планом, тобто відповідно до своїх індивідуальних здібностей сприйняття. У результаті такого навчання вже через 1–2 заняття вони будуть на різних стадіях (рівнях) вивчення нового матеріалу. Це призведе до того, що викладач не зможе продовжувати навчання за традиційною класно-визначеною системою. Основне завдання такого роду навчання постає в тому, щоб студенти були на одній стадії перед вивченням нового матеріалу, і при цьому весь відведений час для роботи використовувався повною мірою. Очевидно, це може бути досягнуто при поєднанні різних технологій навчання, причому навчальні системи повинні містити кілька рівнів складності (а на це теж потрібен час, методичні здібності викладача та досвід викладання дисципліни). У цьому випадку студент, який швидко засвоює пропоновану йому інформацію, може переглянути більш складні розділи цієї теми, а також попрацювати над закріпленням досліджуваного матеріалу. Слабкий же студент до цього моменту засвоїть той мінімальний обсяг інформації, що необхідний для вивчення подальшого матеріалу. При такому підході до вирішення проблеми у викладача з'являється

можливість реалізувати диференційоване, а також різнорівневе навчання в умовах традиційного викладання.

Досвід застосування інформаційної технології в процесі практичного навчання свідчить, що поки-що мало уваги приділено педагогічною наукою питанням розгляду основних форм поєднання традиційної й інформаційної технологій навчання.

Отже, процес упровадження інформаційних технологій у навчання студентів є досить складним і вимагає фундаментального осмислення. Застосовуючи комп'ютер у навчальному процесі, необхідно стежити за тим, щоб студент не перетворився в автомат, що вміє мислити та працювати лише за запропонованим йому кимось (у нашому випадку програмістом) алгоритмом. Для вирішення цієї проблеми при викладанні гуманітарних дисциплін разом з інформаційними методами навчання застосовуються і традиційні. Використовуючи різні технології навчання, ми привчимо студентів до різних способів сприйняття матеріалу: робота з підручником, пояснення викладача, одержання інформації з екрана монітора тощо. Застосування комп'ютера виявляється найдоцільнішим при вивченні окремих тем, де є очевидною можливість варіативності, та для самоперевірки студентів. Попри все, інформатизація сфери освіти покликана деякою мірою випереджати інформатизацію інших напрямків суспільної діяльності, оскільки саме тут закладаються соціальні, психологічні, загальнокультурні, а також професійні передумови інформатизації кожної особистості, а отже, і всього суспільства.

Список використаної літератури

1. Впровадження освітніх інновацій // Завуч. – 2004. – №28. – С. 7–11.
2. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Хрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Засоби і технології єдиного інформаційно-освітнього простору / за ред. В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука. – К. : Атіка, 2004. – 240 с.
4. Інноваційна освіта // Підручник для директора. – 2005. – №3–4. – С. 3–119.

5. Інноваційні технології в сучасній освіті / за ред. Л. І. Даниленко. – К. : Лотос, 2004. – 220 с.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Сікорський П. І.